

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI SZEMLE

KIADJA

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

5.évf.

1959.

7.sz.

Szaharov, V.F.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooo
o A SZABADPOLC-RENDSZERRŐL o
oooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Az elmúlt évben Moszkva és Moszkva-megye egyes közművelődési könyvtárai bevezették a szabadpolc-rendszert. Ezt a kitűnő kezdeményezést átvette néhány más könyvtár is és ma már a szabadpolc-rendszer különböző formái egyre inkább terjednek.

A szabadpolc-rendszer régen felvetett kérdése újra hevesen tárgyalt témája a könyvtárosoknak, lévén a szabadpolc a könyvtári munka egyik legérdekesebb és legbonyolultabb problémája. A könyvtárosok zöme azonban nem ismeri a szabadpolc-rendszer elméletét és gyakorlatát. Némely helyen nem értették meg a probléma lényegét, más helyen pedig elhamarkodottan döntöttek olyan értelemben, hogy bevezetik a teljes szabadpolcos köcsönzést, holott korántsem rendelkeznek mindenütt a kedvező feltételekkel.

Itt közlünk néhány olyan tanulságot, amelyeket a szerző vont le a szabadpolc-rendszer kérdésének sok évi tanulmányozása alapján.

1/ ERIŐJ L.: Za otkrituj dosztup k knizsnim fondam. Iz opita rabotu maszszovuh bibliotek g.Moszkvu i Moszkovszkoj oblaszti. (A szabadpolc-rendszer meghonosításáért. Moszkva város és Moszkva megye közművelődési könyvtárainak tapasztalatai.) Moszkva, 1958. 74 p.

st

Megfigyelései annak a három leningrádi szakszervezeti könyvtár-
nak a tapasztalataira épülnek, amelyekben a szabadpolc rendszert
a szerző vezetésével már az 1924-1937-es években alkalmazták.

A SZOVJET SZABADPOLC-RENDSZER ALKALMAZÁSÁNAK TÖRTÉNETE

Országunkban a szabadpolc-rendszer alkalmazásának első kísérletei a
forradalom előtti időkre nyulnak vissza, de akkor a szabadpolc még igen rit-
ka jelenség volt. Csak néhány tudományos könyvtárban tették lehetővé az ol-
vasók számára, hogy szabadon használhassák az olvasóterem könyvállományának
egy kis részét.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után ezekben a könyvtárakban a
szabadpolc-rendszert kibővítették. Így pl. a Kommunista Akadémia Könyvtárá-
ban (jelenleg a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Központi Társadalomtudom-
ányi Könyvtára) a huszas években bevezették a szabadpolc-rendszert s ezál-
tal szabadon hozzáférhetővé tették az általános- és a szakolvasótermek ké-
zikönyvtárának állományát. Jelenleg a legtöbb tudományos könyvtár olvasóter-
mében már szabadpolcos használat van, de ezt rendszerint csak a "leggyak-
rabban keresett" könyvekre és folyóiratokra korlátozzák. Ezenkívül néhány
könyvtárban olyan könyvkiállításokat rendeznek, ahol szabad kölcsönzés van.

A közművelődési könyvtárakban már a forradalom utáni első években el-
terjedtek a részleges szabadpolc-rendszer egyszerűbb formái, amikor is ki-
sebb terjedelmű kiállításokat rendeztek úgy, hogy a könyveket nyitott áll-
ványokra, vagy asztalra, dobozokba helyezték. Ezenkívül, mint tudjuk, a
könyvtárak olvasótermeiben szabadon használhatók a kurrens folyóiratok.

A kölcsönző és az olvasóterem könyvállományának többé-kevésbé szabad
használatát ritkán alkalmaztuk. A huszas és harmincas években azonban már
történtek kísérletek arra, hogy a szabadpolcos kölcsönzési rendszert fel-
használjuk az olvasószolgálat megjavítására és a legértékesebb könyvek pro-
pagálására. Abban az időben Moszkva, Leningrád, Szverdlovszk, Cseljabinszk,
Harkov, Odessza és más városok kb. száz könyvtárában megszervezték a sza-
badpolc-rendszert. Nagy érdeklődést váltott ki a leningrádi könyvtárak mun-
kája, melyek sajtóságos módon oldották meg a szabadpolcrendszer alkalmazá-
sának különféle problémáit. Különös figyelmet érdemelt két leningrádi szak-
szervezeti könyvtár kísérlete, melyek a mai napig sem veszítették el érdekes-
ségüket.

A "Vaszileosztrovszkij Metalliszt" Klub szabadpolcos könyvtára

Az egyik kísérletre az 1928-30-as években került sor a "Vaszileoszt-
rovszkij Metalliszt" klub könyvtárában.^{2/} A könyvtárnak kétezer olvasója
volt. A kölcsönzési állomány kb. 10 000 kötetet tett ki; az anyag csopor-
tosítása a következő volt: 1. Mit és hogyan olvassunk. 2. Természet.
3. Társadalom. 4. Technika. 5. Kultúra. 6. Szépirodalom. 7. Folyóiratok.

^{2/} BRŰLOV, G. és OSZ'MAKOV, I.: Bibliotecsnaja rabota kluba "Vaszileosztrov-
szkij metalliszt". (A "Vaszileosztrovszkij Metalliszt" Klub könyvtári
munkája.) = Krasznüj Bibliotekar'. 1929. 2.no. 8-21.p.; 1(3)no. 24-31.p.;
3(5).no. 23-36.p.

A szépirodalmat és a szakirodalmat tartalmazó polcok váltogatták egymást. A helyiségben különleges terelőkorlátokat létesítettek, melyek oly módon terelték az olvasókat, hogy azok kénytelenek voltak elhaladni az összes polcok előtt. Ennek az volt a célja, hogy egyenletesen ossza el az olvasókat, felkeltse az érdeklődésüket a könyvvállomány iránt és a könyvek megtekintésére "kényszerítse" őket.

Egy könyvtáros állandóan a könyvvállványoknál tartózkodott és az olvasók segítségére volt a válogatásban, egy másik az átvett, ill. kiadott könyveket vette nyilvántartásba. A könyvtárosoknak olvasó-aktívák segítettek. Az olvasó a terembe való belépéskor megkapta a törzslapját, melyet távozáskor - a kiválasztott könyvekkel együtt - átadott a könyvtárosnak.

A kölcsönző helyisége nem volt nagy (kb. 100 m²) s ezért 25 főnél többet egyszerre nem bocsátottak be a helyiségbe. Azok számára, akik bebocsátásra vártak, a kölcsönző előtti folyosón egy kis várót rendeztek be üvegszekrényekkel. Az olvasók itt ujságokat és folyóiratokat olvashattak. A könyvtárba felsőkabát és táskák nélkül léphettek be.

A könyvtár vezetői igyekeztek minden igényt kielégíteni: Az olvasó - ha úgy tetszett - önállóan válogathatott a könyvek között, ha tanácsra volt szüksége, a könyvtáros rendelkezésére állt és a konkrét óhajokat teljesítette. Az olvasók egy része örömmel fogadta ezt az új kölcsönzési rendszert. Sokak számára viszont a könyvek csoportosítása érthetetlennek és körülményesnek tűnt. Ha az olvasó nem akart önállóan választani a könyvek közül, akkor is kénytelen volt elhaladni a teljes állomány előtt, hogy a könyvtárhoz forduljon. Így ezeknek az olvasóknak a részére a szabadpolc használati joga kellemtelen kötelességgé változott, a könyvtáros pedig nem lehetett minden esetben az olvasó segítségére. A könyvvállványok elhelyezése és a látogatottság növekedése miatt a könyvtáros munkája komplikáltabbá vált, annál is inkább, mert a polcokon a rend gyakran megbomlott. Végeredményképp a kitűzött célt teljes mértékben elérni nem sikerült. Viszont ez volt az első megfontolt kísérlet arra, hogy a közművelődési könyvtárba bevezessék a teljes szabadpolcos kölcsönzési rendszert. Ezért az ismertett kísérlet rendkívüli érdeklődést váltott ki. Egy sor könyvtár követte a példát. A könyvtári dolgozók között vita indult a szabadpolc-rendszer alkalmazásának célszerűségét illetően, amely az 1929-33-as években értekezleteken és sajtóban tükröződött.^{3/}

A szabadpolc-rendszer hívei helyesnek látták, hogy annak bevezetése gyökeresen megváltoztatja a könyvtárnak az olvasókkal való munkáját és lehetővé teszi az olvasók igényeinek jobb kielégítését.

Némelyek - merőben tévesen - tagadták az olvasás irányításának szükségességét és azt bizonygatták, hogy "az olvasó túlnövi a könyvtárost" a "könyvtárosi funkció elhal".

Magától értetődik, hogy ezek a nézetek határozott elutasításra találtak. Mégis némely könyvtáros a szabadpolc szervezésénél az olvasó irányításának fontosságát figyelmen kívül hagyta.

A legtöbb közművelődési könyvtár, ahol a huszas, harmincas években megszervezték a szabadpolc-rendszert, nem vette komolyan a kérdést. Mérlegelés nélkül átvették a "Vaszileosztrovszkij Metalliszt" Klub könyvtárának

3/ LEVINTOV, V.: Leningradszkaja konferencia po otrkütomu dosztupu csitatelej k knige (Leningrádi konferencia a szabadpolc-rendszerről.) - Krasznúj Bibliotekar". 1931 47-49.p.

SAHAROV, V.: Za otrkütüj dosztup k polkam. (A szabadpolc) Leningrad, 1931.

"Priboj", 80.p.

tapasztalatait és hibát hibára halmoztak. Ahelyett, hogy a legjobb könyveket propagálták volna, a könyvtár egész állományát szabadon hozzáférhetővé tették, pedig abban gyakran voltak használhatatlan, elavult könyvek. Az olvasóktól ténylegesen megvontak minden katalógust. A könyvtáros munkája, különösen ha nagy volt a forgalom, csupán az olvasó által kiválasztott könyvek nyilvántartásba vételére korlátozódott. Az állományt nem őrizték kellőképpen, minek következtében a polcokon megbomlott a rend, a könyveket rongálták, növekedett az elveszett könyvek száma. Ezért az OSzSzsZK Közoktatásügyi Népbiztosságának 1933-ban hozott határozata a szabadpolc-rendszer szélesebb-körü elterjesztését az OSzSzsZK állami közművelődési könyvtáraiban megszüntette. A sikertelenség után, a könyvtárak lemondtak a szabadpolc-rendszeréről.

A Kirov Művelődési Otthon Könyvtárának szabadpolcos kísérlete

Ezekután 1934-38-ban azonban még egy - több-kevesebb sikerrel járó - kísérletet tettek a szabadpolccal a leningrádi Kirov Művelődési Otthon könyvtárában:^{4/} a könyvtárnak 4000 olvasója volt. A szervezésnél figyelembe vették az előző hibákat. A könyvtár arra törekedett, hogy differenciáltan szolgálja ki olvasóit, s igyekezett azok különböző érdeklődését és kívánalmait maximálisan kielégíteni. E célból a kölcsönzőben bevezették a szakosított olvasószolgálatot és a könyveket az alábbi négy osztályba sorolták: 1. Társadalomtudomány, 2. Természettudomány, 3. Technika, 4. Irodalom és művészet. Az egyes osztályok a fenti sorrendben követték egymást a nagy kölcsönzőteremben, melynek hosszított téglalap alakja volt (8m x 50 m = 400 m²). Az így kialakított szakokat az állványok megfelelő elhelyezésével választották el egymástól, a bejárati részt pedig könnyű zsinorkorláttal határolták el.

Az egyes osztályok bejáratánál egy-egy tapasztalt eligazító könyvtáros volt. A könyvek visszavételének ill. kiadásának nyilvántartása külön helyen történt, mely a kölcsönző bejáratánál volt. Itt egy-két ember dolgozott.

Az olvasók az egyes osztályok könyvtárosaihoz fordulhattak, akikről megfelelő segítséget kaptak a könyvek kiválasztásához. Ha szükséges volt, a könyvtáros az olvasóval az állványoknál tárgyalt. Jól szerkesztett betűrendes és szakkatalógus (a technikai-szagnál tárgyszó katalógus), továbbá bibliográfiák, mutatók álltak az olvasók rendelkezésére. Aki behatóbban is meg akarta ismerni az állományt és önállóan kívánt keresgélni a polcokon, a könyvtáros felügyelete és irányítása mellett a raktárba is lemehetett.

A kölcsönző könyvállománya az első években kb 25 000 - többé kevésbé jól összeválogatott - kötetet tett ki (később ez a szám 50 000-re emelkedett). Számos, néha egészen nagyméretű kiállítást is rendeztek.

Ilyen formán a Kirov Művelődési Ház Könyvtárának szabadpolc-rendszere kielégítette az olvasók nagy részének igényeit. Az olvasók egy kis hányadának ez a szervezeti felépítés azonban kényelmetlennek bizonyult.

A könyvtárosok ellenőrizték a szabad belépést, ügyeltek a könyvek felállításának rendjére és a könyvek épségére. A kölcsönvett könyveknek a könyvtárból való kivételéhez írásbeli engedélyt adtak ki, melyet a kilépésnél

4/ SZAHAROV, V.: Biblioteka Vaszileosztrovszkogo Doma Kul'turü im. Kirova. (A leningrádi Vaszilij-szigeti Kirov Művelődési otthon Könyvtára) = V pomoscs biblioteki. Szbornik. Vüp. 2. Leningrad, 1934. Obl. izd. 52-62 p.

egy ellenőr ellenőrzött. Természetesen az olvasók belépés előtt letették a nagykabátjukat és táskájukat. De meg kell mondanunk, hogy a könyvek elvesztését nem tudták megakadályozni, bár az elveszések száma nem volt nagyobb, mint a többi könyvtárakban.

A Kirov Művelődési Ház könyvtárában ilyen módon megszervezett, szakonként elkülönített szabadpolc-rendszert a könyvtárosok legtöbbször (3 év alatt kétezer könyvtáros látogatta meg a könyvtárat) nagyon érdekesnek és sikeres kísérletnek találta.

De a szabadpolc-rendszer megszervezése még a legjobb esetekben sem volt mondható tökéletesnek. Nem sikerült megfelelő szabadpolc-rendszert kidolgozni a kölcsönzésnél, nem sikerült megoldani a csoportokra való bontást, az állományraktározást, a könyvek felállítását és még egy sor más kérdést. A szabadpolc-rendszer a kölcsönzőre korlátozódott, az olvasótermekben nem alkalmazták. Mindez bizonyos mértékig a könyvtári munka elméletének és gyakorlatának akkori helyzetével magyarázható.

Az ismertetett kísérlet nemcsak történelmi érdekességet jelent. Azt (mint a külföldi könyvtárak kísérleteit is) meg kell becsülnünk, mert segítségünkre van az ideológiai és szervezési természetű hibák kiküszöbölésében és így megadja a lehetőséget, hogy most tökéletesebb szabadpolc-rendszert honosítsunk meg könyvtárainkban.

A SZABADPOLC-RENDSZER SZERVEZÉSÉNEK ALAPELVEI

Az utóbbi időben - a könyvtári munka és az olvasókkal való foglalkozás megjavítása érdekében - sok közművelődési ill. szakkönyvtár mind szélesebb körben alkalmazza a szabadpolc-rendszert. Kezdetben csupán kiállítások formájában, de ma már a kölcsönzőben és az olvasóteremben bevezetett, többé-kevésbé szabad válogatási formában is.

Természetes, hogy meghatározott körülmények között, helyes szervezés mellett (amelyről alább még szó lesz) a szabadpolc-rendszer elősegítheti az olvasók jobb kiszolgálását, az olvasók érdeklődési körének és igényeinek jobb kielégítését.

Köztudomású, hogy a könyvtári katalógusok és bibliográfiák nem minden esetben elégítik ki az olvasók igényeit, mert a címleírás (még ha annotált, vagy referátumot is tartalmaz,) nem helyettesíti magát a művet s így az olvasó nem ismerheti meg az állományt.

A katalógusok és bibliográfiák csak az irodalommal való ismerkedés kezdetén nyújtanak segítséget. Ezenkívül az olvasók jelentős része - különösen a közművelődési könyvtárakban - kerüli, vagy nem is tud bánni a katalógusokkal és minden igényével inkább közvetlenül a könyvtárhoz fordul. Gyakran a katalógus minősége sem kielégítő.

A könyvtáros szerepe a szabadpolcos használatnál

Bárhogy is van, az olvasó a könyvekkel általában a könyvtáros segítségével ismerkedik meg. Az ajánlott könyveket sokszor nem fogadja el és a könyvtáros sok időt kénytelen ráfordítani a megfelelő irodalom kiválasztására. Gyakran előfordul az is, hogy a könyvtáros csak az általa ismert könyveket ajánlja az olvasóknak. Másrészt pedig az olvasó se tudja gyakran, hogy mit is szeretne. A Könyvtári Folyóirat digitális változata: Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban, 2016-ban.

A szabadpolc rendszer az olvasóknak azt a törekvését szolgálja, hogy önállóan válasszák ki a megfelelő könyvet, hogy az állományt a könyvtáros segítsége nélkül ismerhessék meg minél közvetlenebb módon. A szabadpolc-rendszer különböző formái (a kölcsönző és olvasótermi állomány teljesen szabad használatától a különböző kiállításokig) jó eszközül szolgálnak az olvasóknak a könyvekkel való önálló ismerkedéséhez, az önállóságra szoktatáshoz, végül a szovjet könyvtárak értékes anyagának jobb kihasználásához.

Minél olvasottabb valaki, minél magasabb foka az olvasási kulturája, minél nagyobb a könyvigénye, annál inkább érdeke a könyvállomány önálló megismerésének lehetősége. Ilyen olvasóval mindenütt találkozhatunk, de leginkább az olyan könyvtárakban, amelyek a magasabb képzettségű szakemberek könyvvel való ellátására rendezkedtek be - a főiskolák, a tudományos intézetek könyvtáraiban, a műszaki könyvtárakban. Éppen ezért az ilyenfajta könyvtárakban nélkülözhetetlen a szabad válogatás lehetősége.

A szabadpolc-rendszer mellett megvalósítható az olvasók differenciált kiszolgálása mind a kölcsönzésnél, mint az olvasóteremben. Két lényeges elvet kell szem előtt tartanunk: az adott könyvtár számára fontosabb olvasói rétegek kiválasztását (pl. ifjúság) és a könyvtárosoknak egyes tudományágak, illetve a szépirodalom szerinti szakosítását. Az olvasókat egyénileg kell kezelni. Mindezeket leginkább a szabadpolc-rendszer mellett lehet elérni, természetesen úgy, ha az helyesen van megszervezve.

Míg az olvasók egy része önállóan válogat, a könyvtárosnak lehetősége nyílik az olyan olvasókkal való alaposabb foglalkozásra, akik határozatlanok a válogatásnál és akiknek konkrét kívánságuk van. Így a szabadpolcos kölcsönzésnél az egész olvasószolgálat színvonalasabbá válhatik.

Ugy tűnhet, hogy a szabad válogatás lehetősége mellett a könyvtáros munkája leegyszerűsödik, vagy csökken. De ez egyáltalán nem így van. Tudnunk kell, hogy a szabad válogatás lehetőségével nem él minden olvasó és az olvasót nem is lehet kötelezni az önálló válogatásra; továbbá nem mindenki tud önállóan választani magának irodalmat, még ha igyekszik is. Az olvasónak gyakran olyan könyvre esik a választása, amely nem egészen neki való, ugyanakkor olyan könyveket hagy figyelmen kívül, melyek inkább szolgálnák az érdekeit. Végül pedig előfordul, hogy az olvasó teljesen képtelen tájékozódni a könyvtár állományában és nem találja meg az őt érdeklő irodalmat.

Meg kell jegyeznünk, hogy az önálló válogatást megnehezíti a szakcsoportokra való beosztás is, mert olykor nem teljes, nem elég pontos, vagy nem elég átfogóan fejezi ki a könyv tartalmát. Hogy erről meggyőződhessünk, elég ha bármely könyvtár könyveinek szak-szerinti csoportosítását összehasonlítjuk ugyanannak a könyvállománynak a helyesen szerkesztett szakkatalógusával, ahol, mint tudjuk, melléklapok, analitikus címleírások, utalók, részletesebb osztás van. Ezért nem engedhető meg, hogy a könyveket önállóan válogató olvasók nélkülözzék a könyvtárosok segítségét.

A szabadpolc-rendszer egyáltalán nem küszöböli ki az olvasó és a könyvtáros közötti eleven kapcsolatot. Az olvasók irányítása továbbra is fő feladata a szovjet könyvtáraknak, mivel a könyvtár az ideológiai intézmények sajátos formája. A könyvtáros továbbra is az olvasó tanácsadója marad, aki mindig kész az olvasó számára a megfelelő könyveket kiválogatni. Nem engedhető meg, hogy a könyvtárosok - amint az a múltban előfordult - "az átvett és kiadott könyvek közömbös regisztrálóiává váljanak" (amint Majakovszkij mondotta), vagy hogy a könyvtár munkája a kiadott könyvek egyszerű számbavételére korlátozódjék, az olvasó pedig magára legyen hagyatva.

Alighanem a szabadpolc-rendszer meghonosításának köszönhető a könyvtáros és olvasó közötti

Ehhez még hozzá kell tennünk, hogy a szabadpolc-rendszerrel meg van a lehetőség ahhoz, hogy az olvasók közül aktivákat szervezzünk, akik a szakmájuk irodalmára felhívják a figyelmet és ajánlják azt. Ilyen aktivákat minden könyvtárban találhatunk.

Az ügyes és jó könyvtáros a szabadpolc-rendszer mellett jobban észreveheti az olvasó érdeklődési körét és jobban eleget tehet kívánságainak, miután az előszót a könyv megmutatása kísérheti. Munkája tartalmasabb és érdekesebb, tehát eredményesebb lesz.

A szabadpolc-rendszer az olvasó érdeklődési körének kiszélesítésére vezet. A könyv, mint tudjuk, önmaga vonzza az olvasni szeretőket. A szabadpolc-rendszer tehát az irodalom propagandáját erősíti. A könyvtár közvetlenül is feltárja gazdagságát, következésképpen az állomány kihasználása növekszik.

A szabadpolc-rendszer arra kötelezi a könyvtárost, hogy még gondosabban gyarapítsa az állományt, a legjobb és az olvasók érdekeinek legjobban megfelelő könyveket szerezzék be, a hiányokat pótolja, a fölöslegessé vált irodalmat eltávolítsa.

Bár a szabadpolc-rendszerrel a könyvtár állománya, mint egy hatalmas, sajtószerű kiállítás jelenik meg az olvasó előtt, mely teljes vonzerővel bír, egyáltalán nem mentesíti a könyvtárost a kisebb kiállítások rendezése alól, lévén ez a könyvajánlás hatékony formája. Sőt mi több, a szabadpolc-rendszer mellett az említett munkát bővíteni kell, bármennyire is jól legyen összeválogatva az olvasóterem és a kölcsönző szabadon hozzáférhető állománya.

Katalógusok, bibliográfiák - és a szabadpolc

Ugyanakkor kellőképpen kell értékelni a katalógusokat és bibliográfiákat, mind a könyvtáros, mind az olvasó részéről. A múltban megtörtént, hogy a közművelődési könyvtárakban elhanyagolták, vagy meg is szüntették a katalógusokkal folytatott munkát, úgy gondolván, hogy a szabadpolc-rendszer helyettesíti a katalógust. Ez persze éppoly hamis feltevés, mint azt vélni, hogy a katalógus helyettesítheti a szabadpolc-rendszert. Alkalmadtán rá kell vezetni az olvasót, hogy a betűrendes és szakkatalógus alapján az állomány-nyal pontosabban meg lehet ismerkedni, mint a polcon. Meg kell magyaráznunk az olvasóknak, hogy a kölcsönző polcain nem látható minden könyv, amellyel a könyvtár rendelkezik, mivel a könyvek nagy része ki van kölcsönözve, egy része az olvasóteremben, más része a tartalékraktárban található. Általános-ságban mondván, a szabadpolc-rendszerrel széles körben alkalmazni kell az ajánló bibliográfiák propagandáját, az olvasás ésszerű módszereit és mindazt, ami a kulturált olvasást jellemzi. Meg kell tanítanunk az olvasókat a könyvvel való óvatos bánásmódra is, mivel a szabadpolc-rendszerrel a könyvek fokozottan ki vannak téve rongálódásnak.

A szabadpolc megszervezésével tehát tökéletesebbé tehetjük az olvasó-szolgálatot, de az olvasás irányítását közben kell tartanunk: ezt különböző módon valósíthatjuk meg. Az olvasó segítségének minden módszerét és formáját - a könyvtáros élő szavát, a katalógusokat, a kiállításokat, a bibliográfiákat - az olvasó szabad válogatásával kell szervesen társítanunk. Nem tulzunk, ha azt mondjuk, hogy csupán a szabadpolc-rendszer mellett valósíthatjuk meg az olvasók igazi irányítását, mert a könyvtárosnak az olvasókkal való sok-rétű kapcsolata biztosítva van.

Persze a szabadpolc-rendszer szervezéséhez tartozik a kényelmi berendezések megszervezése, megteremtése is.

A szabadpolcos könyvtár felszerelése

A könyvek csoportosítási módját érthetővé kell tennünk az olvasó számára; ennek érdekében a szakosítást le kell egyszerűsíteni, az osztályok elhelyezését alkalmasint meg kell változtatni, érthető feliratokat kell elhelyeznünk az állványokra és a polcokra. A szabadpolcoknak normális magasságúaknak kell lenniök, (maximálisan 210 cm) speciális, kiállítás célját szolgáló berendezéssel ellátva. A helyiségben asztalkákat, székeket kell elhelyezni.

Hogy az olvasók kényelmesebben átnézhessek a könyveket és a könyvtáros könnyen ellenőrizhesse az olvasókat, a polcokat olymódon kell elhelyeznünk, hogy azok hosszanti átjárókat képezzenek, legalább 1 méter szélességgel és minden 3-5 polc után keresztfolyosókat 80 cm szélességgel.

A könyveket lazán helyezzük el, így megakadályozzuk azok rongálódását. Egy-két polcrészt, amint erről már szó volt, kiállítások számára tartathatunk fenn. Mindez a polcok kapacitását kb. 20-35 %-ig csökkenti. Eredményképpen a fenti polc elhelyezése mellett ugyanazon könyvmennyiségnél csaknem kétszer akkora helyiség szükséges, mint rendszeren.

Igy tehát szabadpolc-rendszert csak olyan kölcsönzőben vagy olvasóteremben létesítsünk, ahol az említett feltételek megvannak. Az át nem gondolt és elhamarkodott szabadpolc-rendszer szervezése dezorganizálhatja az olvasószolgálatot, rendetlenséget teremthet, amint az a huszas, harmincas években megtörtént közművelődési könyvtáraink egy részében.

Némely könyvtárban esetleg célszerű fokozatosan áttérni az olvasószolgálat új formájára, kezdve a részletesen szabad válogatási lehetőséggel.

Az említett feltételek mellett aránylag könnyebb a szabadpolc-rendszer meghonosítása a kisebb könyvállománnyal és kevesebb olvasóval rendelkező könyvtárakban - a könyvtáros könnyebb tájékozódási lehetősége miatt - továbbá sok tudományos, műszaki és némely községi könyvtárban. Moszkva megye egy sor községi könyvtárában 1958 óta alkalmazzák a szabadpolc-rendszert.^{5/}

Minél nagyobb a könyvtár, minél több olvasója van, annál nehezebb a teljes szabadpolc-rendszer megszervezése. Sok hatalmas könyvtárban lehetetlen az egész állományt szabadon hozzáférhetővé tenni, de erre nincs is szükség.

Eljön az ideje, hogy szabadpolc-rendszert, már ilyen vagy amolyan mértékben (teljes vagy részleges) mindenütt meghonosítsuk. Az olvasószolgálat, az olvasás irányítása mellett és a szabadpolc-rendszerrel együtt a könyvtári munka haladottabb formájának bizonyult. Ezért érthetetlen, hogy a nagy könyvtáraink, amelyeknek erre minden lehetőségük meg lenne, elzárják könyvanyagukat az olvasóktól.

Eredeti cím: Ob otkrütom dosztupe k fondam bibliotek.

Megjelent: Bibliotekar'. 1959. 3.no. 28-34.p.

OSZk ford.sz.: 2129

^{5/} Két könyvtár tapasztalatáról I. az 1.sz.lábjegyzetben említett könyv 47-53. oldalain.